

New Labour na achttien jaar Thatcherdominantie

Erik Swyngedouw

In november 1997 organiseerde IMAVO een studiereis naar Londen en Oxford. In Oxford had de groep een uitgebreid gesprek met de geograaf Erik Swyngedouw over achttien jaar thatcherisme en de New Labour regering van Tony Blair. Een transcriptie van dat gesprek werd nu gecorrigeerde en geactualiseerd door Erik Swyngedouw.

Thatcherisme: een ideologisch project

Willen we *New Labour* situeren en evalueren dan moeten we de gevolgen nagaan van 18 jaar dominantie van het thatcherisme. Dat beleid kan het best omschreven worden als een ideologisch project. Het is belangrijk om de erfenis ervan goed in te schatten.

Het Britse staatsapparaat is erg autoritair geworden. Het is altijd relatief autoritair geweest, ook onder *Old Labour* in de jaren zeventig, maar het beleid van Thatcher was duidelijk gericht op de ondermijning van de burgerlijke maatschappij en de bewuste constructie van een autoritair staatsapparaat. Zowel op nationaal als op lokaal niveau hebben de bestaande democratische overheidsapparaten uitgehold. In zekere zin was dat een gemakkelijk project. Dat heeft deels te maken met het verleden van Labour en haar vrij lange bewindsperiode in de jaren zeventig. Immers het grote objectief van (Old) Labour was de controle van de staat over de productiemiddelen. Het impliceerde een grote rol van de staat in het economisch leven maar ook in de organisatie van de welvaartsstaat. Als er zich dan een revolutionaire verschuiving voordoet in het ideologisch denken die zich ook electoraal vertaalt, wordt het relatief gemakkelijk om de instellingen van de verzorgingsstaat af te bouwen: de staat, die nu in handen is van de conservatieven, beschikt immers over alle nodige

instrumenten. Dat is het grote verschil met de sociaal-democratische structuren in de rest van West-Europa, waar de uitholling van de staat veel moeilijker zou verlopen. De Britse staat is een autoritaire staat op alle niveaus. Bijvoorbeeld, het uitbouwen van een lange reeks *Quango's* (*Quasi Autonomous Non Governmental Organizations*), zoals de *Development Corporations of The Training and Employment Councils*, ondermijnde de macht van lokale besturen en verving deze door nationaal benoemde "autonome" bestuursorganen die de nationale conservatieve ideologische lijn aanhielden.

In de jaren tachtig heeft die staat ook resoluut gekozen voor een strategie van "globale lokalisatie": een inschakeling van Groot-Brittannië in het aan de gang zijnde proces van internationalisering en globalisering. De gevolgen voor de Britse samenleving waren revolutionair. De sociaal-economische structuren van Groot-Brittannië nu kunnen geenszins vergeleken worden met de structuren van 1979 toen Thatcher aan de macht kwam. De de-industrialisering veroorzaakte en veroorzaakt nog steeds enorme ravages en verwoestingen, vooral in het noorden van Engeland, in Wales en in Schotland. Maar ook het zuiden bleef niet gespaard. De film *The Full Monty* is een illustratie van die herstructurering. Sheffield, eens deel van het kloppend industrieel hart van Engeland gleed af

naar een post-industriële woestijn waar permanent werklozen trachten een zekere waardigheid te behouden.

Het thatcheriaans project was dan ook een uitgesproken geografisch project: er ontstond een economische opdeling langs een zuid-oostlijn. In de groene, semi-rurale zone rond Londen, Oxford en het zuiden klopte en klopt het morele, politieke en economisch "hart" van het conservatieve Groot-Brittannië. Het noorden is een heel andere wereld. Die regio's werden economisch en politiek gemarginaliseerd. Dat kwam ook tot uiting in de eisen voor regionalisering. Schotland en Wales werden zo goed als *Tory-free zones*. In Schotland behaalden de conservatieven geen enkele zetel; dat geeft aan welke totale verwoesting daar heeft plaats gegrepen. In Noord-Engeland vindt men buurten waar tot 80 procent van de actieve bevolking werkloos is.

De sociale polarisering en uitsluiting nam in Groot-Brittannië vormen aan die vele malen scherper zijn dan wat we ons in België kunnen voorstellen. Het gaat om een algemeen proces natuurlijk, maar hier heeft veel meer uitgesproken vormen aangenomen. Groot-Brittannië is de enige klassenmaatschappij waar de klassepositie zo duidelijk reflecteert in alle mogelijke politieke, sociale en culturele patronen.

Groot-Brittannië kent nog steeds geen minimumloon (alhoewel dit binnenkort zal veranderen). In Noord-Engeland werken honderdduizenden arbeiders tegen uurlonen van minder dan 2 pond; er zijn gevallen bekend van 1 pond per uur. Dat is ook het geval aan de Oxford University: het onderhoudspersoneel van de universiteit heeft geen vast minimumloon, de lonen van het onderhoudspersoneel schommelen tussen de 2,70 en 3,80 pond. En dat terwijl je in Oxford geen redelijke woning vindt onder de 4,5 tot 5 miljoen Fr, in een omgeving waar er zo goed als geen sociale huisvesting meer is. De mechanismen die op nationaal vlak bestonden om te onderhandelen over lonen en andere arbeidsvoorwaarden zijn of verdwenen of sterk beknot. De vakbeweging werd vleugellam geslagen.

En New Labour zet datzelfde proces verder! Daarom is het belangrijk om te kijken wat er gebeurd is gedurende de Thatcherperiode en wat New Labour daar tot nu toe mee doet.

Tegenbeweging en sterke staat

De nieuwe sociale bewegingen zijn in Groot-Brittannië relatief belangrijk maar vinden zelden een politiek uitdrukkingsmiddel omwille van het meerderheidskiesstelsel. Daardoor verwerven die bewegingen uiterst moeizaam enige vertegenwoordiging in de politieke instellingen. Dat geldt zeker voor de Groenen: bij de laatste Europese verkiezingen haalden ze een score van 15 procent. Toch hebben ze geen enkele nationale politieke vertegenwoordiging. Bij de nationale verkiezingen schuiven de sociale bewegingen daarom geen kandidaten naar voren, of ze worden totaal gemarginaliseerd. Maar hun aanhang is veel groter dan haar politieke uitdrukking.

Ook dat leidt tot een zekere erosie van de civiele maatschappij en haar relatie tot de staat, een proces dat nog steeds verdergaat. Het fenomeen is in België niet onbekend, maar in Groot-Brittannië is de scheiding tussen samenleving en staat nog veel meer uitgesproken. En de steeds autoritairder wordende staat veroorzaakt een diep gevoel van machteloosheid, wat de participatie van de burger, het *citizenship*, verder ondermijnt.

Dat alles baadde in een sterk uitgesproken nationalistische sfeer. Dat er in Groot-Brittannië geen fascistische partij met een meer dan marginale betekenis bestaat, heeft te maken met het feit dat een groot deel van de nationalistische agenda, doorgaans de voedingsbodem voor extreem-rechts, ten dele geabsorbeerd is door de conservatieve partij. Het is niet zo dat de conservatieve partij een fascistische partij is: zij blijft een democratische partij. Maar door de aard van haar nationalistisch ideologisch project, waar zeker een groot deel van de partij voor staat, slaagt ze erin om de "normale" aanhang van extreem-rechts op te vangen. Het discours van een aantal conservatieve tenoren kan best de vergelijking met dat van Le Pen doorstaan. Dat leidt tot een contradictie tussen het voeren van een uitgesproken nationalistisch programma en een context waarin de economische politiek gericht is op een zeer sterke integratie in het liberaal-internationaal economisch systeem.

Degradatie van de welvaartsstaat

De sociale polarisatie en uitsluiting werd het meest in de hand gewerkt door de systematische afslanking van de instellingen van de welvaartsstaat en de privatisering van tal van sociale

voorzieningen. Bijvoorbeeld, de afbouw van het nationale gezondheidssysteem, de *National Health Service*, heeft onrustwekkende vormen aangenomen. Het gemak waarmee deze operatie kon worden doorgevoerd heeft opnieuw te maken met de oorspronkelijke organisatie van die *National Health Service*: het was een staatsstelsel, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in België, waar een privé-systeem bestaat dat gesubsidieerd wordt, waardoor het veel moeilijker af te bouwen is. In Groot-Brittannië had de staat de volledige controle en als de controle over de staat in andere handen komt, kan op korte tijd het hele systeem worden afgebouwd... Nu is de gezondheidszorg totaal gepolariseerd: enerzijds is er de openbare Nationale Gezondheidsdienst, en anderzijds bestaat er een privé-sector, voor wie het zich kan permitteren of op een of andere manier (bv. via bepalingen in een arbeidscontract) privé verzekerd is tegen ziekte. Het systeem is uitermate dual geworden en de solidariteit grotendeels verdwenen; in vele openbare ziekenhuizen heersen quasi middeleeuwse toestanden.

In de de-industrialiserende regio's en de grote steden heeft de omkadering van het onderwijs rampzalige vormen aangenomen, met alle gevolgen vandien voor de kwaliteit. Slechts zeven procent van de middelbare scholieren bezoekt de dure privé-scholen (de *public schools*), maar die groep vertegenwoordigt wel 47 procent van de studentenpopulatie aan de Oxford University. Er kwam een enorm structureel mechanisme van zelfuitsluiting op gang, een culturele "iconisering" van plaatsen als Oxford of Cambridge, waardoor gezinnen uit sociaal-economisch zwakkere sociale groepen er zelfs niet aan denken hun kinderen aan Oxbridge te laten studeren. De positieve discriminatie door de universiteiten zelf kan dat onvoldoende opvangen.

De ver doorgedreven privatisering op allerlei gebieden heeft ook geleid tot een kostenverhoging voor het lokaal management: vroeger was alles centraal georganiseerd en gereguleerd, met alle negatieve gevolgen van dien. Maar door de privatisering en decentralisering nam ook het aantal managers en bestuursniveaus toe. Dat heeft geleid tot een vermenigvuldiging van de bureaucratische toestanden. Zo kennen de ziekenhuizen nu dure administratieve waterhoofden terwijl de verzorging erop achteruit gaat: mensen blijven soms dagenlang op de gang liggen op brancards, omdat er geen bed ter

beschikking is. En ook dit probleem stelt zich geografisch: in sommige streken is de levensverwachting tot 10 jaar lager dan elders. Ook dit fenomeen heeft te maken met de decentralisering en privatisering: de sterkte van de omkadering van het gezondheidssysteem hangt immers rechtstreeks samen met de koopkracht van de mensen die er wonen. In België kennen we interregionale transferten (niet alleen Vlaams/Waalse, maar ook Antwerps/West-Vlaamse, e.a., op alle mogelijke schaalniveaus); die bestonden ook in Groot-Brittannië zolang de gezondheidszorg en de sociale zekerheid grotendeels nationaal georganiseerd was.

Het Thatcherregime kan ook bestempeld worden als een ideologisch project omdat de beleidsdaden in vele gevallen ook op rationeel economische gronden vaak totaal zinloos waren en soms totaal indruisten tegen een normale sociaal-economische rationaliteit, ook in een kapitalistisch systeem. De privatisering en moeilijke regulering van de 'natuurlijke' monopolies (waterdistributie, electriciteit, collectief vervoer) zijn hiervan goede voorbeelden.

Het ethisch reveil van New Labour

Dat is de historische context waarin Blair en New Labour aan de macht komen. Het is zeer belangrijk om in te zien dat Blairs programma een programma is dat gestoeld is op een ethisch reveil. Zijn socialisme heeft een lange geschiedenis in Engeland; het gaat terug op het Fabian-socialisme waarin morele waarden, een elementair rechtvaardigheidsbeginsel en ethische principes de basis voor een socialistisch beleid vormen. In Groot-Brittannië is men vaak geen socialist op basis van een analyse van het kapitalistisch systeem, maar op basis van morele, ethische principes; het heeft alles te maken met soms romantische idealen van gemeenschapszin en solidariteit. Het is een soort christelijk socialisme, dat belichaamd wordt door Blair zelf en het milieu waaruit hij stamt. Het straalt af van zijn hele programma. De herstructurering van Labour tijdens de oppositieperiode van een travaillistische partij tot een "ethische" partij was ook electoraal noodzakelijk om de middenklasse voor zich te kunnen winnen.

Achteraf bleek dat ethisch imago de enige mogelijkheid om de grote politieke mobilisering van het middenveld te verwezenlijken. Dat grote delen van de middenklasse massaal de conservatieven de rug toekeerden en overstapten naar

New Labour, is niet zozeer ideologisch dan wel ethisch te verklaren.

Het politiek-institutioneel project dat Blair voor ogen heeft is zeker een sociaal-democratisch model, zoals in België, Nederland en Duitsland. Het problematische is echter dat Groot-Brittannië geen traditie of geschiedenis van corporatistische instellingen naar continentaal model heeft. Maar de sociaal-democratie kan alleen functioneren in een context van corporatistische instellingen. In Groot-Brittannië bestaan die dus niet, en in de beperkte mate dat ze ooit bestonden, zijn ze verdwenen. Blairs visie om een soort overlegeconomie te institutionaliseren loopt spaak op de afwezigheid van geëigende kanalen en een historische trend bij zowel kapitalisten als de vakbeweging om een uitgesproken klasse-oorlog te voeren.

In deze situatie vrees ik het ergste: Blair ziet blijkbaar niet in dat je een sociaal-democratie naar continentaal niet kan construeren zonder de opbouw van geëigende overlegkanalen, corporatistische structuren die de sociaal-democratie precies maken tot wat ze is, met alle voor- en nadelen vandien.

Tony Blair heeft zijn project kunnen doorzetten zonder veel weerstand te ontmoeten; dat is het probleem van de verkiezingsuitslag. Links had wel een overwinning verwacht, maar niet van die omvang. Door de overweldigende meerderheid in het parlement moet Blair zich niets aantrekken van enige interne linkse oppositie. De linkerzijde binnen Labour is totaal gemarginaliseerd. Hij was uiteraard wel zo verstandig om enkele linkse figuren in de regering op te nemen, maar linkse tenoren als Tony Benn of Ken Livingstone hebben geen stem meer. Daardoor werd Blairs visie een hegemonisch project dat steunt op een maatschappelijke hergroepering rond abstracte begrippen als "solidariteit", "gemeenschapszin", enz.

Er is ontgensprekelijk een verschuiving naar het centrum toe, dat was electoraal belangrijk. Maar toch is er ook een vernieuwende, interessante opening naar de nieuwe sociale bewegingen: zo was er de spectaculaire, als revolutionair te omschrijven, verhoging van het aantal vrouwen in het parlement; en ook de aandacht voor groepen met andere seksuele oriëntaties is nieuw.

Toen in de verkiezingsnacht bleek dat de zetels van de conservatieve kopstukken één na één als dominostenen vielen, ging een grote golf

van opluchting door het land, het was alsof plots een zware last was weggevallen. Het gevoel dat nieuwe dingen nu mogelijk zijn, voel je nog altijd. Maar tot nu toe is er is weinig gebeurd. In het afgelopen jaar zijn er wel veel initiatieven genomen op internationaal vlak: de regering koos voor het stopzetten van de productie en verspreiding van landmijnen, er wordt gezocht naar een nieuwe houding tegenover Europa, Hongkong werd probleemloos overgedragen aan China. De nationalistische agenda heeft dus aan belang ingeboet, al bestaat ze nog steeds. Ze is immers sterk ingebed in het collectief bewustzijn. Dat verklaart ook de ambigue houding tegenover de euro: Blair wil wel aansluiten bij de euro maar hij moet rekening houden met een publieke opinie die 18 jaar bewerkt is met een nationalistische ideologie.

Op het economisch terrein is er een status quo: het conservatief project is gestopt maar wordt niet teruggeschroefd, er valt zeer weinig verandering waar te nemen. De geplande en uitgevoerde privatiseringen blijven gehandhaafd. Dikwijls namen privé-monopolies de plaats in van de vroegere overheidsmonopolies; zonder noemenswaardige investeringen werden zeer hoge winsten gerealiseerd. Dat heeft veel kwaad bloed gezet, ondanks een bijkomende eenmalige belasting op de surplus-winsten van de nieuwe privé-monopolies, die men ook scherper wil controleren. Het dogmatisch vasthouden aan het Stalinisme van de markt en een onkritisch aanvaarden van de globaliseringsmythe maakt het ook voor Labour onmogelijk om reële alternatieven naar voor te schuiven.

Verder springt vooral het autonoom worden van de nationale bank in het oog. Het was een van de eerste beleidsdaden van de nieuwe regering en geeft aan dat het economisch project van Blair een technocratisch project is: men blijft uitgaan van de visie dat de overheid slechts minimaal aanwezig mag zijn; de overheid mag reguleren maar moet zo weinig mogelijk interveniëren in het economische gebeuren. De tirannie van de markt blijft behouden als de enige weg naar de sociaal-economische zaligheid.

Op het sociaal vlak is er ontzettend weinig gebeurd. De macht van de vakbonden blijft beknot. Trouwens ook binnen Labour zelf hebben de vakbonden nu veel minder macht als vroeger. Dat uit zich ook in de marginalisering van de arbeidersstrijd. Zo was er sinds twee jaar

een (onlangs beëindigde) staking in Liverpool Docks; in 1968 deed de massale staking in de Liverpool Docks het land daveren op zijn grondvesten, maar na de de-industrialisering gaat het nog om amper 300 tot 400 havenarbeiders die nu in lock-out/staking zijn. Men hoort daar nooit iets over! Die mensen overleven dankzij de solidariteit van de Amerikaanse vakbonden!

De regering zal een minimumloon invoeren (voorlopig vastgelegd op £ 3.60), maar de discussies slepen eindeloos aan. Er komt een maximale werkweek, dat is een onderdeel van het Europees sociaal charter dat werd ondertekend, maar ook dat is nog niet uitgevoerd. Inzake de *National Health Service* wordt er wat gewerkt aan een marginale financiering door de privé-sector. De huisvesting is een totale ramp. Er is nauwelijks nieuwe sociale huisvesting, en de bestaande sociale woningen zijn grotendeels geprivatiseerd. Het nog bestaande aanbod aan sociale woningen is van abominabele kwaliteit. Er is geen enkel beleid om tegemoet te komen aan de eerste nood van het nog steeds groeiend aantal daklozen.

In het onderwijs blijft de situatie moeilijk, al wil de regering zeker in het secundair onderwijs enkele initiatieven nemen (met o.m. loonsverhogingen). Dat kan ook niet anders: het onderwijs (samen met de gezondheidszorg) was een centraal punt in het verkiezingsprogramma. Daarentegen wil men in het hoger onderwijs een inschrijvingsgeld invoeren; dat bestond tot nu toe niet. In een pas gepubliceerd regeringsrapport wordt gepleit voor een zelf te betalen inschrijvingsgeld van ongeveer 1000 pond per jaar, weliswaar *means-tested*. Dat is het begin van de privatisering: de studenten zullen dus zelf het onderwijs moeten betalen. Tegelijkertijd zijn de studiebeurzen onder Thatcher in reële termen verlaagd, zij het dat dat gedeeltelijk gecompenseerd werd door een systeem van privé-studietoelagen. Onderwijs volgen wordt dus aanzienlijk duurder, met alle gevolgen vandienvoor de toegankelijkheid. Nu reeds zien we een duidelijke daling van het aantal aanvragen voor inschrijving in het hoger onderwijs, hoewel het aantal achtttienjarigen toeneemt. De enige reden hiervoor is de combinatie van verhoogde levensduurde tijdens de studie en het hoog inschrijvingsgeld. Het verhogen van de studiedrempel verlaagt de toegankelijkheid van de zwakkere sociaal-economische groepen en verscherpt het elitair karakter van academische studie.

Het enige echte succesverhaal tot nu toe is de zogenaamde *devolution*, de decentralisatie of herstructurering van het overheidsapparaat, die zeker voor Schotland verregeande gevolgen zal hebben. Het progressief karakter daarvan is moeilijk in te schatten, dat is niet zo evident. Maar in electorale zin was het een gigantisch succes, zowel in Schotland als - in mindere mate - in Wales. Het heeft de populariteit van Labour verder versterkt. Labour is nog steeds populair en lijkt zich ook duidelijk voor te bereiden op een tweede ambtstermijn. En die zit erin, als men niet te veel fouten of vergissingen maakt. Maar dat betekent ook dat er geen grote koerswijzigingen te verwachten zijn. De combinatie van de afwezigheid van interne oppositie binnen Labour, de afwezigheid van een externe oppositie in de civiele maatschappij, de sterke machtsbasis van Labour die een perspectief opent van tien jaar aan de macht blijven, laat vrezen dat er relatief weinig zal gebeuren, tenzij de bevolking min of meer tevreden houden. Misschien kan er in een tweede ambtsperiode meer gerealiseerd worden. Maar dat valt nog af te wachten. Het is een situatie die vergelijkingen oproept met de VS: Clinton is trouwens het grote voorbeeld geweest; dat zie je aan de programma's, de electorale strategie, de thema's... Labour's programma is een doorslag van Clintons programma. Clintons electorale adviseurs waren trouwens rechtstreeks betrokken bij de campagne van Blair.

- *Waarom is er zo veel weerstand bij de regering om de belastingen te verhogen? De liberaal-democraten schoven de wenselijkheid van een belastingverhoging naar voren en werden er niet voor afgestraft, wel integendeel. Blijkbaar beseft een groot deel van de bevolking dat het zo niet verder kan, dat men noodzakelijke investeringen (in o.m. huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg) niet langer kan uitstellen, en dat de staat daarvoor op korte termijn over meer middelen moet beschikken. Jaren geleden al zijn daar trouwens opinie-onderzoeken rond uitgevoerd die uitwezen dat er een aanzienlijke meerderheid best wel gewonnen is voor een dergelijke fiscale politiek.*

Erik Swyngedouw: De dramatische verkiezingen van 1992 die nipt verloren werden door Labour onder Neil Kinnock betekenden een traumatische ervaring en een debacle voor Labour en voor het land. Men kon dus onmogelijk dezelfde strategie herhalen en de schrik zat

er zeer diep in. Tot twee dagen voor de verkiezingen van 1992 was iedereen ervan overtuigd dat Labour zou winnen; de conservatieven hebben toen een zeer efficiënte angstcampagne gevoerd. Dat heeft een groot aantal kiezers op het laatste moment voor de zekerheid van het bekende laten kiezen, hoe problematisch die ook was, eerder dan voor het onbekende van Labour. De conservatieven konden daarvoor ook verwijzen naar de totale ramp van de Labourpolitiek van de jaren tachtig, met de bedenkelijke politieke praktijk van de *looney left*.

De laatste jaren heeft Labour zijn programma volledig veranderd. New Labour heeft het de conservatieven systematisch onmogelijk gemaakt om opnieuw het angstbeeld op te hangen, vooral door het grote thema van de conservatieven, met name het handhaven van lage belastingen, over te nemen. Vooral delen van de middenklasse zijn naar Labour opgeschoven omwille van deze verkiezingsbelofte.

- Je hoort wel eens de analyse dat Groot-Brittannië een 40/30/30-maatschappij is geworden: een kern van mensen die goed verdienen, vervolgens een groep mensen die terugvalt op een pool van tijdelijke jobs en de rest van de mensen die in de marge terecht komt. Klopt dat zo'n beetje en welke strategie ontwikkelt New Labour onder deze omstandigheden?

Erik Swyngedouw: De analyse klopt ongetwijfeld, zeker voor wat betreft de onderklasse. Misschien is 30 procent wel een wat te hoge schatting, maar in het Noorden zijn er hele buurten waar mensen nu sinds drie generaties werkloos zijn. Dat zijn eilanden zonder enige relatie met de rest van de maatschappij en men kan gewagen van een totale sociale desintegratie. In sommige buurten van Teeside, Sheffield, Liverpool, Manchester, etc. en plaatsen in Wales en Schotland kent men tot 80 procent werkloosheid. Werkloosheid is er een manier van leven geworden, met alle overlevingsstrategieën die er mee samenhangen. Er is geen enkel perspectief voor de derde generatie, onderwijs is er zo goed als onbestaande... Er is wel een toename van het repressief apparaat, de gevangenisbevolking is spectaculair gestegen, en meestal betreft het kleine criminaliteit die deel uitmaakt van een overlevingsstrategie.

Blairs strategie is dan de zogenaamde *welfare to work*. Met die grote slogan bedoelt men dat de *welfare* uitkeringen geactiveerd moeten worden,

dat het geld van de uitkeringen moet aangewend worden om mensen aan het werk te zetten; dat zien we trouwens ook in België.

Verder is er nog altijd een vrij grote middenklasse, waartoe nu ook een deel van de vroegere industriële arbeidersklasse behoort, met alle culturele gevolgen vandien. Die middenklasse is de kern geworden van het politieke slagveld, de arena waar de strijd om de politieke macht wordt beslecht: als je het daar niet haalt, ben je verloren.

En er is nu een nieuwe middenklasse opgekomen, die je vooral vindt in de financiële sector en alles wat errond hangt. Tot in de jaren zeventig ging het gros van de academische afgestudeerden werken in het staatsapparaat; nu komt tachtig procent van de afgestudeerden hier terecht in de City of London. Dat is de nieuwe middenklasse. Maar die steunt op een zeer wankel basis, en dat heeft meegespeeld in de overwinning van Labour: de recessie van 1991 trof voor het eerst ook deze nieuwe middenklasse. Dat veroorzaakte een schok. Voordien werd alleen de industriële arbeidersklasse getroffen, maar de recessie van 1991 had een totaal ander karakter: plots werden de middenkaders in het management in de nieuwe dienstensectoren geconfronteerd met een bestaansonzekerheid. Het is een mogelijk explosieve situatie, maar er is geen kader, er zijn geen bewegingen die hieraan richting kunnen geven. Die toenemende onzekerheid en het feit dat men zelf de gevolgen begint te voelen van de afbraak van een reeks sociale voorzieningen, heeft een belangrijk deel van de nieuwe middenklasse laten kiezen voor Labour. Thatchers ideologie was dat de sociale voorzieningen bestemd waren voor de armen, en dat de middenklasse daaraan niets had. Maar plots besefte de middenklasse wat ook voor haar de gevolgen waren van de afbouw van die voorzieningen, voornamelijk het onderwijs en de gezondheidszorg.

Ik maak me zeer grote zorgen voor de toekomst van het staatsapparaat, zowel hier als in de rest van Europa. Ik volg het debat over Europa in Engeland al jaren. Het niveau van het debat is hier zeer hoog, zeker als je het vergelijkt met België. Maar de thema's, de agendapunten zijn eigenaardig: nooit gaat het over de inhoud van de Europese constructie, het gaat over staten en machtsposities van staten...

Wat mij ook grote zorg baart is de scheiding tussen de staat en de civiele maatschappij. Daarin

zitten veel explosieve elementen. De Witte Mars in België is daar een voorbeeld van, en dat krijgt maar geen vertaling in een politieke agenda. Dat is het grote politieke probleem.

- U noemt de economische politiek technocratisch, steunend op het idee van een minimale staat... Zet de regering Blair het economisch beleid van de Tories verder, met een nieuwe stap in de modernisering? Het was allicht niet toevallig dat één van de eerste beslissingen van de nieuwe regering bestond in het geven van autonomie aan de nationale bank, of met andere woorden het loslaten van de voogdij over de munt, het pond. Het lijkt een beslissende stap in de "modernisering", want zoveel als het volledig opengooien van de economie naar de wereldmarkt.

Erik Swyngedouw: Ongetwijfeld. Blair is een uitgesproken "modernist". Dat uit zich ook in de manier waarop hij bepaalde sociale groepen "co-opteert". Het schoolvoorbeeld hiervan is Richard Branson, de baas van Virgin, zowat de antithese van het Britse establishment. Blair ziet zo'n Branson als een expressie van de grote modernistische kapitalistische ontwikkeling, het is een icoon geworden. Op een meer populistische manier doet Blair dat met de populaire cultuur, denk aan de manier waarop hij Oasis binnenhaalt, en de Spice Girls, en ze omarmt als een culturele uitdrukking van die modernisering, van het nieuwe "Cool Britannia" that het oubollige conservatief-culturele imago van Groot-Brittannië moet wijzigen in moderniserende zin. Ook bij het overlijden van Lady Di heeft hij dat op die manier gespeeld... Bij die modernisering gedraagt hij zich als een soort verlicht despoot. Het is een moderniseringsideologie die volledig draait rond de inschakeling in het dominante globale marktmodel.

- Er is ook het uitgesproken belang dat wordt gehecht aan management en publiciteit?

Erik Swyngedouw: Ja, hoewel men hier ook fouten heeft gemaakt. Zo was het debat over de euro (in oktober 1997) slecht gemanaged. Eigenlijk was het de eerste maal dat het beeld wat wankelde van de geoliede Labour-machine, de goed gemanagede partij. Plots leek het een gewone janboel.

- Is er een rechtstreekse link tussen wat er in de Londense City gebeurt en de middenklasse die drager is van het politieke gebeuren?

Erik Swyngedouw: Dat lijkt mij duidelijk. Wat er momenteel aan de hand is in het internationale financiële systeem, is niet alleen de achilleshiel van Groot-Brittannië. De City of London is nog steeds van zeer groot belang in het internationale monetaire systeem. Dat blijkt uit het overzicht van de financiële transacties op wereldschaal: veertig procent passeert via Londen. Dus ook voor de rest van de westerse wereld en voor de nieuwe industriële landen speelt Londen een centrale rol. Dat gebeuren speelt zich nu af buiten elke controle. En daar is een enorme accumulatie van speculatief kapitaal aan de gang, en een hele middenklasse is "rijk" aan het worden via dat systeem, maar bij een financiële crisis wordt ook die hele middenklasse getroffen. Mijn pensioenfonds is daar ook in betrokken, en we kennen hier de expansie van allerlei investeringsfondsen, pensioenfondsen, SICAVs... Het is zoals in België, maar dan op een veel grotere schaal: alle assets van de middenklasse zitten in financiële aandelen en aanverwante. Als daar iets mee gebeurt... En telkens opnieuw blijkt het systeem fragiel. Zie maar naar de financiële crisis in het Verre Oosten. Daar situeert zich het grootste politiek-economische gevaar. En in de politieke en de traditionele academische hoek heeft men er geen enkel idee van wat de gevolgen kunnen zijn van een "ongeval". De rapporten die je erover leest of de TV-commentaren terzake blijken nietszeggend: iedereen zit op de rand van zijn stoel naar CNN te staren.

- Het zou dus kunnen dat het elektronisch kapitaal dat circuleert over de hele wereld zichzelf op een bepaald moment opblaast. Hierdoor zou de middenklasse in de verschillende landen, die eigenlijk de dragers zijn van het economisch systeem, niet meer over de nodige middelen beschikken om hun systeem van gezondheidszorg of onderwijs zelf te financieren omdat de staat verder wordt afgebouwd. Kan dat een breekpunt worden?

Erik Swyngedouw: Sommigen hebben het over het einde van de arbeidersklasse, maar dat is flauwekul. De arbeidersbevolking is wereldwijd nooit zo sterk toegenomen als de laatste 10-15 jaar. Alleen al in Azië zie je een versnelde forma-

tie van een enorme arbeidersklasse, die zich momenteel aan het organiseren is. Als je alleen maar kijkt naar wat zich in Zuid-Korea afspeelt: de grote nationale algemene staking in januari-februari 1997, geen enkel Europees land is er ooit in geslaagd om een algemene staking twee maanden lang vol te houden, en dat onder een zeer autoritair regime. Bovendien speelt zich dat af in een economische omgeving waarin het zeer moeilijk is om de arbeiders te mobiliseren, rekening gehouden met de stratificatie binnen de arbeidersklasse tussen diegenen die het goed hebben en zij die gemarginaliseerd worden. Dat was een ongelooflijk fenomeen, en die strijd is uitgelopen op een totale overwinning.

Maar er was ook de succesvolle strijd bij UPS in de VS, een grote staking op nationaal vlak in een groot bedrijf. En voor het eerst sinds lang boekte men een overwinning. Het succes van de staking lag in de aard van de activiteiten: het had alles te maken met de geografie van de huidige internationale systeem; als je de communicatie stillegt, staat alles stil. Een fabriek stilleggen helpt niet meer, dat heeft het voorbeeld van Renault aangetoond, maar de communicatie lam leggen, zoals de truckers momenteel in Frankrijk, dat wordt een ramp, dat is zeer effectief.

Maar wat we nu zien is een zich voortdurende verplaatsing van de devaluatie van het financiële kapitaal. Maar omwille van de snelheid waarmee het kapitaal zich verplaatst, komt er dat is bijna voorspelbaar een einde aan de mogelijkheid om het devaluatiefenomeen ter plaatse te houden. Zolang als het localiseerd kan blijven, is er niets aan de hand...

- *Misschien zit hier dus voor de middenklasse een breekpunt omdat er ongenoegen ontstaat met het hele gebeuren, ongenoegen omdat blijkt dat voorzieningen als onderwijs en gezondheidszorg niet meer gefinancierd worden?*

Erik Swyngedouw: Het politieke probleem dat zich stelt is dat er geen enkel project is dat dat ongenoegen kan opvangen. Het ongenoegen is wel duidelijk en de situatie kan explosief worden.

Nu de geschiedenis wijst uit dat dat zeer moeilijk is. Bij elke herstructurering zien we bijna steeds een reactie van *militant particularism*, het strijden voor een omgeving, voor een job die lokaal is.

Het probleem is ook de fragmentatie van die lokaliteiten. En een wereldwijde financiële crisis zou die fragmentatie nog meer in de hand werken. Die particularismen kunnen zeer progressief zijn, maar ze kunnen evenzeer de andere richting uitgaan.

Er is momenteel geen enkel leefbaar project dat er in slaagt hierop vat te krijgen. De enige uitzonderingen lijken het groene en het feministische project: zij lijken de enige die trachten de militante particularistische strijd te vertalen naar een globale ambitie. En natuurlijk is er ook in die bewegingen een interne strijd tussen autoritaire en niet-autoritaire tendensen. Maar dat is bekend in elke beweging en er kan zeker geleerd worden uit de ervaringen terzake van de arbeidersbeweging. De intellectuele avant-garde, die gedurende 'De Korte 20ste Eeuw' veelal drager was van maatschappelijke alternatieven laat het momenteel grotendeels afweten. Ik stel vast dat de dominantie van het post-moderne discours, gekoppeld aan het zwijgend aanvaarden van een totalitair globaal markstalinisme, bij vele intellectuelen het uittekenen van de krijtlijnen voor een progressief alternatief model onmogelijk maakt. Er is een enorme behoefte aan een nieuwe reële utopie, maar het debat daarover blijkt slechts zeer moeizaam op gang te komen.

(redactie: Jos Wolles, Robert Crivit, Erik Swyngedouw)